

УДК 727.5

С. Ю. Курач

*аспірантка кафедри теорії архітектури Київського національного
університету будівництва і архітектури, м.Київ*

ВИТОКИ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ, ВИХОВНИХ ТА СПОРТИВНИХ ЗАКЛАДІВ У ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

Анотація: у статті розглядається формування освітніх, виховних та спортивних закладів у Давній Греції, надаються приклади шкіл та системи освіти та виховання.

Ключові слова: педагогіка, місто-поліс, мислитель, філософ, гімнасії.

Школа і педагогіка пройшли багатівіковий шлях розвитку. Вивчення історії школи та педагогіки - важлива умова формування загальної педагогічної культури, оскільки воно дає знання про процес розвитку теорії і практики виховання та освіти і допомагає становленню світогляду та педагогічної майстерності вчителя.

Відродженню і успішній розбудові національної системи освіти в Україні великою мірою може прислужитися використання досвіду педагогів, древніх мислителів Античного світу. Такий досвід був нагромаджений в Середземноморському центрі Античного світу, де панували традиції греко-римської культури.

Школа і педагогіка ще з давніх часів завжди були помітними рушійними силами культурної та громадської еволюції. Досліджуючи систему виховання Древньої Греції і Риму, слід вказати на актуальність вивчення цього періоду в історії педагогіки. Вона полягає в тому, що саме в цю добу (в III - I тис. до н. е. - I - II ст. н. е.), і саме на цій території наука, освіта та виховання набули свого найбільшого розмаху.

В 3 - 2-му тис. до н. е. в Греції, на острові Кріт та деяких інших островах Егейського моря виникла самобутня культура зі своєю писемністю. Центрами навчання письму були палаци і храми. Кріто-мікенською (Егейською) культурою була закладена деяка традиція письма, яку прийняли і в наступних цивілізаціях.

Наступним етапом в розвитку навчання і виховання в цьому регіоні стали часи так званої архаїчної Греції (IX - VIII ст. до н.е.). Яскраво та образно намалював картини навчання та виховання в цю епоху легендарний Гомер в поемах "Іліада" і "Одісея".

Герої Гомера отримували виховання під наглядом наставників-старців. Вони красномовні, добре знайомі з діями предків і богів, володіють музичними інструментами та письмом, фізично міцні, добрі воїни.

Подальший розвиток виховання та зародження педагогічної думки в Древній Греції пов'язаний з культурою міст-полісів (держав) (VI - IV ст. до н. е.), коли виховання зайняло важливе місце в суспільстві. Держава починає брати на себе навчання заможніших. Відсутність можливості отримати освіту розглядалася ганебно. Саме тому, як говорить давньогрецький історик Плутарх, переможці із міста Мілет заборонили навчатися грамоті та музиці дітям переможених. Школи були невеликими - 20-50 учнів з одним вчителем. Навчалися одночасно діти різного віку: коли одні відповідали вчителю, інші виконували завдання.

Книг було мало. Знання засвоювали на слух - з голосу вчителя. На початкове навчання витрачалось 6 - 8 років, воно закладалось приблизно до 14-річного віку. Вчили початкам читання, письма та співів. Читати вчилися по складах, перебираючи багато сполучень, поки не впізнавали їх з першого погляду.

Співам навчали без нот, оскільки їх не було. Співи супроводжувалися грою на семиструнній кифарі. Серед держав-полісів Еллади дуже виділялись республіканські Афіни та авторитетна Спарта. Ці держави не тільки представляли різні політичні системи, але і багато в чому мали протилежні принципи навчання та виховання.

За словами давньогрецького мислителя Арістотеля, виховання спартанців мало переважно на меті підготувати членів військової спільноти. За твердженням Плутарха, новонароджених спартанців оглядали старійшини (ефори). Доля нездорових немовлят невідома. Плутарх говорить, начебто їх страчували. У всякому випадку, такі діти росли поза системою військового виховання. До семи років спартанці виховувались в сім'ї під наглядом няньок, які славились своїм умінням на всю Елладу.

Потім наставав час, коли поліс брав на себе виховання та навчання підростаючих спартанців. Таке виховання було досить довгим у часі і ділилось на три етапи: з 7 до 15 років, з 15 до 20 років, з 20 до 30 років.

На першому етапі діти потрапляли до вихователя пайдонома. Вони разом жили, навчались, набували мінімальних навиків читання та письма, без яких, за словами Плутарха, ніяк не можна було обійтись. Зате фізична підготовка, загартування були дуже насиченими. Вихованці завжди ходили босоніж, спали на тонкому солом'яному настилі.

В 12-річному віці виховання ставало ще більш жорстокішим. У всі пори року верхнім одягом підлітків був легкий плащ. Їх привчали до короткочлв'я.

Довільний натяк на красномовство переслідувався. Застосовні були і покарання, але вони носили, скоріше, символічний характер. Наприклад, того, хто провинився, кусали за великий палець.

Хлопчиків 14-річного віку посвячували у ейрени - члени общини, які мали деякі громадянські права. Під час ініціації підлітка жорстоко випробовували. Ейрени були помічниками пайдономів в фізичній та військовій муштрі інших підлітків. Протягом року ейрени проходили випробування в військових загонах спартанців. На другому етапі випробування до мінімального навчання грамоті додавали музику та співи, які викладалися більш поглиблено.

Прийоми виховання ставали ще більш жорстокішими. Підлітки та юнаки повинні були, наприклад, самі добувати їжу. Того, хто вловився на крадіжці, дуже били, але не за те, що вкрав, а за те, що зловився.

В 20 років ейрен отримував військове спорядження і потім ще протягом десяти років поступово набував статусу повноправного члена військової громади. Весь цей час не припинялась військова підготовка. До заборони не відносили, наприклад, ніяк і ні в чому не обмежене статеве життя. Але різко засуджувалось і переслідувалось пияцтво. Легендарний законодавець Лікурґ, щоб зберегти спартанців від пияцтва, проводив своєрідні “уроки трезвості”, коли рабів заставляли напиватися, щоб спартанці могли на свої очі переконатися, наскільки відворотній п'яниця.

Виховання дівчаток та дівчат-спартанок мало відрізнялося від чоловічого. Воно складалося переважно із фізичних та військових вправ з диском, списом, дротиком, мечем. В такому ж малому об'ємі давалась загальноосвітня підготовка. Таким же вільним, як і в юнаків, була сексуальна поведінка.

Виховна традиція Спарти в результаті стала дуже поганою. Гіпертрофована військова підготовка, фактична неосвіченість молодого покоління - таким є результат одного з перших в історії дослідів державного виховання.

На дереві людської цивілізації спартанські культура і виховання були малоплодовитою гілкою. Не випадково Спарта не дала ні одного наскільки-небудь великого і яскравого мислителя або художника. А взагалі, не весь педагогічний досвід Спарти забувся.

Традиції фізичного виховання, загартування підростаючого покоління стали наслідувати і в інші епохи.

Інакше, аніж в Спарті, будувалось навчання і виховання у Афінах. Ідеал афінського виховання зводився до багатозначного поняття сукупності чеснот. По суті, мова йшла про всебічне формування особистості, перш за все з розвинутим інтелектом та культурою тіла. Вважалося, що прагнути до

досягнення подібного ідеалу був у праві лише вільний та заможний громадянин Афін.

Практику організованого виховання та навчання проймав принцип змагання (агоністики). Діти, підлітки, юнаки постійно змагалися в гімнастиці, танцях, словесних суперечках, самовдосконалюючись і відшліфовуючи свої найкращі якості.

Всі афіняни отримували домашнє виховання. Сини вільних громадян зазвичай виховувались в сім'ї до 7 років. Потім за хлопчиками із заможних сімей наглядав особливий раб - педагог (дослівно поводити). Вихователем часто ставав найнепотрібніший в господарстві раб. Так що нерідко педагог був носієм ненайкращих властивостей, які часом засвоював і його підопічний.

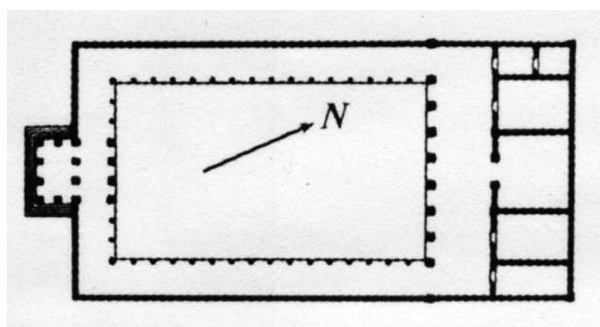
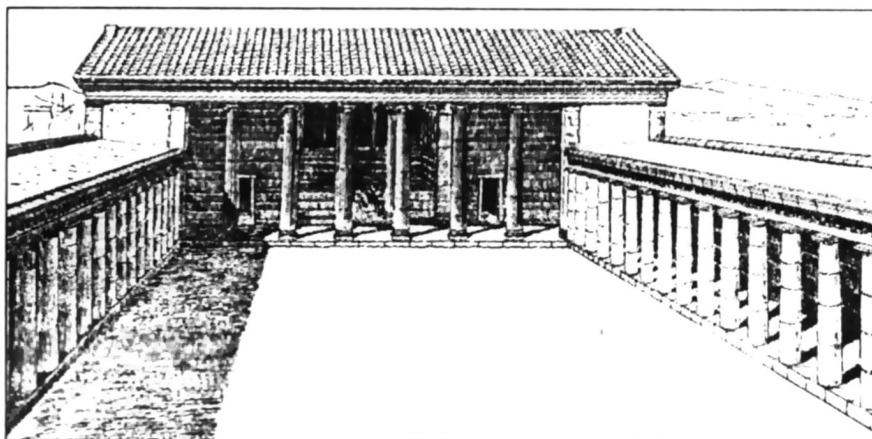
Після семи років хлопчики-діти вільних громадян отримували можливість навчатися в приватних і загальних навчальних закладах.

Існувало декілька типів подібних закладів. Початкову освіту давали приватні платні школи: мусичні та гімнастичні. В мусичних школах навчались школярі 7 - 16-річного віку, в гімнастичних школах або палестрах - 12 - 16-річні підлітки. Зазвичай учні відвідували одночасно обидва типи вказаних закладів.

Мусична школа давала переважно літературну та музичну освіту з елементами наукових знань. Альфою і омегою шкільної програми було вивчення поем Гомера. Як відмічав давньогрецький мислитель Платон, "Елладу виховував Гомер". Насправді, "Іліада" і "Одісея" не тільки слугували дидактичним матеріалом при навчанні грамоті і музиці, але і вводили юних громадян в систему життєвих відносин, при звичаювали до народних традицій.

Освоювались також початки математики, перш за все чотири арифметичні дії. В палестрах займалися розвитком культури тіла. Учні інтенсивно займалися бігом, боротьбою, стрибками, метанням диска, списа, фехтуванням. Все це було необхідно майбутнім воїнам. Афінський важкоозброєний піхотинець (гопліт) під час бою повинен був робити часті перебіжки, вступати в єдиноборство з ворогом, користуючись списом та мечем. Такому воїну отримана в палестрах підготовка була необхідною. Для завершення перебування в мусичних та гімнастичних школах наступним етапом освіти могли стати загальні установи - гімнасії. В V - IV ст. до н. е. Таких гімнасій в Афінах було три: Академія, Лікей та Кіносарг.

В гімнасіях вдосконалювали освіту юнаки 16 - 18 років. Акцент робився на вправах, що укріплювали та розвивали тіло. Водночас відшліфовувалися і розумові здібності. В гімнасії завжди можна було послухати популярного політика або філософа. Наприклад, відомо, що для великого мислителя давнини Сократа одним із улюблених місць для зустрічей зі слухачами був Лікей.

Гімнасій у Мілеті
1.План
2. Реконструкція
внутрішнього
двору

Вершиною виховання і освіти вважалось перебування 18 – 20-річних юнаків в ефебії — громадській установі, де викладачі, які знаходилися на службі у держави, навчали військового ремеслу: верховій їзді, стрільбі із лука і катапульти, метанню дротика та ін. У ефебів була особлива форма одягу — широкополий капелюх та чорний плащ (хламіда).

Більш скромними були зміст і завдання жіночої освіти і виховання. Афіньська традиція передбачала для дівчаток та дівчат аж до заміжжя виключно домашнє виховання. В сім'ї вони отримували елементарні навички читання та письма, музичну підготовку. Дівчата рідко коли з'являлися на людях, наприклад, під час релігійних церемоній. За судженнями афінян, жінка не могла бути претендентом на володіння “сукупністю чеснот”. Її справою було домашнє господарство.

Список використаної літератури:

1. «Педагогіка». Підручник - К.: 2001.
2. «Історія Стародавньої Греції» - К.: 1994.
3. Куманецький К. Історія культури Стародавньої Греції та Риму. - М.: "Вища школа", 1990.
4. Любимов Л. Мистецтво Стародавнього Світу. - М.: "Освіта", 1971.

Аннотация

В статье рассматривается формирование образовательных, воспитательных и спортивных заведений в Древней Греции, предоставляются примеры школ и системы образования и воспитания.

Ключевые слова: педагогика, город-полис, мыслитель, философ, гимнасии.

Summary

In the article, forming of educational, educate and sporting establishments in Old Greece, given the examples of schools and system of education and education.

Keywords: pedagogics, city-policy, thinker, philosopher, gimnasii.